

Dimitrios Theodossopoulos, [2003] 2005. Troubles with turtles. Cultural understanding of the Environment on a Greek Island.

Meritxell Sucarrat Viola
Universitat de Barcelona

Ressenya

L'objectiu principal de l'obra que presentem és l'anàlisi del significat cultural de la relació de la població de Vassilikos amb el seu entorn, a l'illa grega de Zakynthos, en un context de transformació econòmica i social en relació al turisme.

Actualment Dimitrios Theodossopoulos és membre del Departament d'Arqueologia i Antropologia a la Universitat de Bristol. La seva activitat investigadora i docent abasta una gran varietat de temes, com l'anàlisi de la relació entre els homes i els animals, les transformacions econòmiques i socials en relació al turisme, i l'Antropologia d'Europa i Amèrica Central.

Els primers contactes de Theodossopoulos amb Vassilikos es remunten a finals dels anys vuitanta quan és un jove estudiant de ciències socials, i membre d'un moviment ecologista que defensa la continuïtat d'una espècie de tortuga "única" que posa els ous en les platges tranquil·les i arrecerades de Vassilikos, immerses en un procés de transformació en relació al turisme. Les confrontacions d'aquella època, entre ecologistes i població local, fan que l'autor es qüestioni per què la població s'oposa tant enèrgicament als ideals conservacionistes, i quina és la moralitat subjacent que justifica aquesta insensibilitat. Aquests interrogants es transformen en motivació etnogràfica, i dos anys més tard Theodossopoulos torna a Vassilikos com antropòleg i inicia el seu treball de camp de llarga durada.

A través de la interacció, la conversa, i l'observació l'autor enregistra de primera mà informació detallada sobre la vida diària de la població local. Theodossopoulos ens fa notar que la primera dificultat amb que es troba és persuadir als habitants de les seves "bones" intencions. Procés que córrer paral·lel a l'abandó dels propis prejudicis. No es fins després de passar el primer hivern a Vassilikos que l'autor sent que reuneix les condicions per

copsar i analitzar la quotidianitat de la població. D'aquest primer període de contacte Theodossopoulos destaca la importància d'haver compartit jornades laborals amb la població. Estones, segons diu, que s'acabaran convertint en els moments més reveladors i fructífers.

Theodossopoulos presenta amb especial cura la visió que la població té del seu medi en relació al context cultural de Vassilikos on s'insereix la pràctica diària, i critica, basant-se en una llarga tradició literària, el caràcter essencialista de la dicotomia natura-cultura que a nivell polític implica que el valor de la natura es reconegui a condició de ser preservada de la mà de l'home, i fonamenta l'anàlisi del significat cultural incorporat a les pràctiques diàries en l'obra de P. Bourdieu, els arguments del qual es troben al llarg de tota l'obra. Theodossopoulos també incorpora treballs previs que tenint com a referent l'estudi de la cultura grega es basen en l'anàlisi de comunitats petites. Però com ell mateix ens indica la seva principal font d'informació va ser la població local, els "antropòlegs nadius" segons les seves paraules, que es van convertir en els mestres i els crítics de la seva etnografia.

L'autor desenvolupa el seu argument al llarg de vuit capítols. En cadascun analitza diferents aspectes que caracteritzen la relació de la població entre ella i amb el seu entorn. Per això analitza el model de tinença de la terra, aspectes de la relació entre els gèneres, i la relació de la població amb els animals, aspectes que Theodossopoulos considera en relació a la idea local de casa i família. Cada capítol es concebut com una unitat independent i coherent en si mateixa, a l'hora que és determinant per entendre el sentit global de l'obra: veure Vassilikos com un lloc socialment construït en contraposició a la visió d'un lloc que per les seves característiques "naturals" atreu els turistes i els ecologistes.

L'autor presta especial atenció a l'època de l'ocupació veneciana de l'illa de Zakynthos per explicar l'origen d'un model de tinença de la terra i de relacions socials que són la base de l'actual l'estructura social i econòmica. Resultat d'aquesta època, en que l'aristocràcia feudal és la classe dominant, a finals dels anys setanta i vuitanta, la gran majoria dels agricultors de Vassilikos continuen patint constreyniments econòmics, i menyspreu social en vers el seu estil de vida pagès. El turisme apareix, però com l'alternativa a aquesta realitat.

Serà l'impuls que permetrà treure partit a noves oportunitats econòmiques en una comunitat on l'activitat turística es compagina i es complementa amb l'agricultura.

Davant d'aquestes possibilitats la població s'oposarà enèrgicament a qualsevol, que des de fora, qüestioni els drets de les famílies a prosperar. Però com explica Theodossopoulos el creixement del turisme, als anys vuitanta, comporta també l'increment de restriccions ambientals que limiten el seu desenvolupament. L'alarma es dispara quan el govern grec planeja la creació d'un parc marítim a Zakynthos a canvi de compensacions econòmiques, que no acaben mai d'arribar, mentre s'apliquen noves restriccions, i els ecologistes es converteixen en el factor extern contra el que la població s'enfronta per defensar el seu dret a decidir el futur de les seva terra després de generacions de treball i esforç.

Theodossopoulos explica que la propietat de terra és el principal recurs econòmic. La població entén que tenir terra és la justa recompensa pel treball invertit a favor d'una classe dominant des de l'època de l'ocupació veneciana. De fet ser propietari és el primer pas per ser un Vassilikiot. El segon pas és treballar aquesta terra durant la major part de la vida, i ser capaç d'establir lligams de parentiu a la comunitat és el tercer pas. La presència d'habitants al llarg de les generacions amb el mateix cognom en determinades parcel·les legitima l'existència d'un sentiment de continuïtat en el temps. Però el que l'autor ens fa notar és que és ser "totalment" un Vassilikot, és indispensable per accedir a l'activitat turística que es concep com el dret legítim actual de qui ha treballat per continuar el lligam amb la terra. Amb el turisme les terres situades prop de la platja augmenten de valor a la vegada que es garanteix un mercat directe per als productes agrícoles locals, i l'agricultura es veu revitalitzada amb certes imatges d'autenticitat. Per una altra banda, tenir terra es converteix en un coixí de seguretat davant les incerteses del futur que cada cop depèn més de factors externs i de canvis econòmics i polítics a nivell global.

L'agricultura es basa en el cultiu de l'oliva que requereix la cooperació i el treball manual dels membres del grup domèstic, i és la principal font d'ingressos durant l'hivern. Els grups domèstics que poden suplir per ells

mateixos la mà d'obra necessària es consideren els més afortunats, segons el ideal local d'autosuficiència i independència econòmica de les cases. Les dones joves que treballen al camp són ben considerades per la comunitat. Quedar-se a casa, en canvi, es una pràctica fortament criticada. El prestigi dels individus es basa en el prestigi i benestar econòmic del grup domèstic, i l'interès col·lectiu predomina sobre l'individual.

Theodossopoulos ens explica que la relació de la població amb els animals domèstics cal considerar-la en termes semblants. D'aquests animals es valora la contribució al benestar econòmic del grup domèstic com a recompensa al treball invertit en la seva cria. Petits ramats de cabres i ovelles s'han conservat a Vassilikos fins fa poc. La venda de les cries suposa ingressos addicionals, mentre la matança i el consum dels animals reafirma l'èxit del grup domèstic com unitat productiva autosuficient. En moltes ocasions els mateixos individus que regenten negocis turístics ofereixen la carn dels animals que crien a les tavernes locals.. La viabilitat de l'activitat ramadera depèn de subvencions de l'estat grec i de la Unió Europea, de la demanda turística, però també de la disponibilitat dels membres del grup domèstic, i de la disponibilitat de terra suficient fet que fomenta la generalització de xarxes de reciprocitat entre veïns. La decisió de cuidar i matar els animals domèstics respon a un ideal d'ordre que es basa en una estructura de relacions jeràrquiques entre els membres de l'explotació al capdamunt de la qual es situa el pagès. Aquesta lògica de funcionament es ignorada pels ecologistes que obvien la relació "real" de la població amb els animals en el context de les explotacions domèstiques. En relació a aquesta estructura jeràrquica l'autor ens explica que els Vassilikiots conceben la relació amb la resta d'animals de manera autoritària fonamentada en una cosmovisió que emfatitza la dominació humana sobre el món natural. Per una altra banda els Vassilikiots, gent que treballa i viu de la terra, no tenen cap afinitat especial en vers la vida animal marítima i no mostren interès cap a les espècies de tortugues que consideren poc "útils" en comparació amb la pèrdua d'un animal domèstic que consideren una interrupció del ideal d'ordre que governa el funcionament del grup domèstic. De la mateixa manera es legitima la matança d'animals salvatges que pertorben aquest ordre. Theodossopoulos també ens diu que la idea d'utilitat aplicada a la relació amb

els animals es torna flexible i permet a la població idear un ús per a cada animal segons les circumstàncies. Però els Vassilikiots mai justifiquen les seves actituds proteccionistes cap els animals salvatges en termes d'afecte, i planten cara al medi natural equipats amb una visió del món que garanteix el seu dret a dominar i exercir autoritat sobre els éssers no humans. Pels Vassilikiots els animals salvatges, i els que els ecologistes volen protegir ocupen una posició perifèrica en el seu dia a dia. Prioritzar les seves necessitats els sembla lucratiu i una perversió del que consideren l'ordre natural de les coses.

En aquest context la caça es presenta com una pràctica que fomenta la cooperació entre els homes, la competència amb els forans, i la negociació de la identitat masculina quan es desafien les autoritats estatals i els ecologistes. En el passat les peces que es caçaven suposaven un recurs complementari per la subsistència. En el present, en canvi, la caça es veu amenaçada pel creixent nombre d'"urbanites" que la veuen com indesitjable i destructiva. En aquest context els caçadors locals reaccionen creant el propi discurs alternatiu pro-caça i anti-ecologista, perquè per ells caçar vol dir posar ordre als aspectes incontrolables del medi físic immediat.

D. Theodossopoulos conclou el desenvolupament del seu argument insistint en la idea de lluita que fonamenta el cicle anual de l'activitat agrària i el turisme en relació al ideal d'autosuficiència dels grups domèstics. La concepció local de lluita i treball són la clau per entendre la lògica que informa la relació dels Vassilikiots amb el medi, i el seu discurs quan s'enfronten als ideals ecologistes, en un context en el que, ambdós, Vassilikiots i ecologistes es presenten com els ferms defensors del medi.

Per tot plegat considerem que la lectura d'aquesta obra és d'especial interès pels antropòlegs que centren les seves recerques en l'anàlisi de les transformacions econòmiques i socials locals en relació a la indústria del turisme i la construcció.